

Varlık Vergisinin (12 Kasım 1942) İzmir Basınına Yansımaları

Nurettin Gülmez*

ORCID: 0000-0002-4530-0491

Sena Cesur**

ORCID: 0000-0002-7086-4694

Öz

Türkiye Cumhuriyeti II. Dünya Savaşı'na katılmamayı tercih etmiştir. Ancak tedbirler alınarak her an savaşa girecekmiş gibi hazırlık yapmıştır. Bu hazırlıkların özellikle ekonomik ve siyasi alanda devleti zorladığı süreçler yaşanmıştır. Ekonomik alanda alınan tedbirlerden birisi de Varlık Vergisi'dir. Verginin amacı olarak, vurgunculuk ve karaborsacılığın önüne geçilmesi gösterildi. Fakat bu verginin oranlarının belli olmaması, verginin ötesinde bütün mal varlığına el konulması, Müslüman olmayandan alıp Müslüman olana vererek yeni zenginler oluşturulmaya çalışılması ve vergisini ödeyemeyenlerin belli kamplarda toplanıp çalıştırılması gibi nedenlerle çok tartışılmıştır. Varlık Vergisi'nin asıl muhatabı İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerdeki tüccarlar oldu. Onun için bu çalışmada, Varlık Vergisi'nin özellikle İzmir basınına yansımaları çerçevesinde konu ele alındı. Bu vergi, ortaya çıkışından kaldırılış sürecine kadar aşamalarıyla basında takip edilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Varlık Vergisi, Karaborsa, Stokçuluk, Ekonomi, II. Dünya Savaşı

Gönderme Tarihi: 01/01/2021

Kabul Tarihi:29/07/2021

*Prof. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Manisa- Türkiye, gulmeznurettin@hotmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye- Manisa, senacesur35@gmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

GÜLMEZ, N. ve CESUR, S., "Varlık Vergisinin (12 Kasım 1942) İzmir Basınına Yansımaları", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 8, S. 3, 2021, s.1293-1322.

Reflections Of The Wealth Tax (November 12, 1942) On İzmir Press

Nurettin Gulmez*
ORCID: 0000-0002-4530-0491

Sena Cesur**
ORCID: 0000-0002-7086-4694

Abstract

The Republic of Turkey has chosen not to participate in World War II. However, preparations were made as if they were going to fight at any moment by taking precautions. There have been operations where these preparations compelled the state, especially in the economic and political fields. One of the measures that is taken in the economic field was the Wealth Tax. For the purpose of the tax was shown to prevent profiteering and black market. However, this tax has been much discussed for the reasons; unclear rates of the tax, the confiscation of all the assets beyond the tax, the attempt to create new riches by taxing non-Muslims and giving it to Muslims, and forcing the ones who can't pay the taxes to stay in camps and do forced labor. The main sufferer of the Wealth Tax was traders in big cities such as Istanbul and Izmir. For this reason, in this study, the subject was handled within the frame of the reflection of the Wealth Tax especially on the İzmir press. The history of this tax can be followed from its emergence to its removal period in the press.

Keywords: Wealth Tax, Black Market, Stockpiling, Economy, World War II.

Received Date: 01/01/2021

Accepted Date: 29/07/2021

* Professor, Manisa Celal Bayar University Faculty of Arts and Sciences Department of History, Manisa-Turkey, gulmeznurettin@hotmail.com

**Graduate Student, Manisa Celal Bayar University Faculty of Arts and Sciences Department of History, Manisa-Turkey, senacesur35@gmail.com

You can refer to this article as follows:

GÜLMEZ, N. ve CESUR, S., ‘‘Varlık Vergisinin (12 Kasım 1942) İzmir Basımına Yansımaları’’, *Academic Journal of History and Idea*, Vol. 8, Issue 3, 2021, p.1293-1322.

Отражение Налога На Активы От 12 Ноября 1942 Года В Измирской Прессе

Нуреттин Гюлмез*

ORCID: 0000-0002-4530-0491

Сена Цезур**

ORCID: 0000-0002-7086-4694

Резюме

Турецкая Республика предпочла не участвовать во Второй мировой войне. Но, принимали меры, сделана так, как будто она будет вступать в бой в любой момент. Из-за этого процесса государство пережило сложные процессы, особенно в экономической и политической сфере. Одной из мер, принятых в экономической сфере, является налог на активы. В качестве цели налога было показано предотвращение спекуляций и черного рынка. В качестве цели налога было показано предотвращение афера и черного рынка. Но это очень обсуждалось по таким причинам, как неясность ставок налога, конфискация всех активов за пределами налога, попытка создать новых богатых, взяв их у немусульман и отдав их мусульманам, а те, кто не может заплатить, было собраны и работали в определенных лагерях. Основным собеседником налога на активы были торговцы в крупных городах, таких как Стамбул и Измир. Со своей стороны, в этой работе этот вопрос был рассмотрен в рамках отражения налога на активы, особенно для прессы Измира. Этот налог можно проследить в прессе поэтапно, от его появления до процесса его отмены.

Ключевые слова: Налог на имущество, черный рынок, запасание, экономика, Вторая Мировая Война

Получено: 01/01/2021

Принято: 29/07/2021

* проф. Доктор, Университет Маниса Джелал Баяр, факультет искусств и наук, исторический факультет, Маниса- Турция, nurettin.gulmez@cbi.edu.tr

** Аспирант, Университет Маниса Джелал Баяр, факультет искусств и наук, исторический факультет, Маниса- Турция, senacesur35@gmail.com

Ссылка на статью:

GÜLMEZ, N. ve CESUR, S., ‘‘Varlık Vergisinin (12 Kasım 1942) İzmir Basımına Yansımaları’’, *Academic Journal of History and Idea, академическая история и мысль*, Т.8, NO.3, 2021, С.1293-1322.

Giriş

Bugüne kadar varlık vergisini konu alan ve ulusal tez merkezi kayıtlarına yansıyan toplam on sekiz adet tez bulunmaktadır. Bu tezlerin iki tanesi doktora tezi ve on altı adedi de yüksek lisans tezidir. Doktora tezleri siyasal bilimler açısından konuyu incelemiştir. Yüksek lisans tezlerinin dört tanesi doğrudan tarih, iki tanesi maliye, üç tanesi ekonomi ve iki tanesi gazetecilikle ilişkilendirilmiştir. Bir tez maliye-ekonomi, üçü ekonomi-tarih ve bir tanesi de ekonomi-siyasal bilimler ve tarih konusuyla bağlantılıdır.¹

Diğer taraftan Dergipark üzerinden “varlık vergisi” anahtar kelimesiyle yapılan taramada, toplam 46 makale tespit edilmiştir. Bu çalışmalar doğrudan doğruya varlık vergisini konu alan çalışmalardır. Konu içinde varlık vergisinden söz eden çalışmalar değildir.²

Varlık vergisi üzerine yapılan çalışmalarda konunun, “gayrimüslimlere karşı ayrımcılık”³, “faşizan söylem, ırkçı ve şövenist eylem”⁴, “milli burjuvazinin yaratılması”⁵ gibi açılardan bakılarak değerlendirildiği görülmektedir. Siyasal bilimler, gazetecilik ve maliye alanında yapılan bazı çalışmalarda, bir ön kabulü doğrulama gayreti göze çarpmaktadır. Bu durum araştırmalar açısından çok sağlıklı bir görüntü vermese de konuya katkı getirdikleri, farklı düşünmeyi sağladıkları, “bir de bu açıdan bakılsa nasıl olur?” diye tartıştıkları düşünülebilir.

Buna karşılık, ekonomi, maliye ve tarih açısından konuyu ele alanların, bir konuyu anlamaya ve olduğu gibi ortaya koymaya çalıştıkları ortaya çıkmaktadır. Varlık vergisinin, etkileri, sonuçları, ekonomik amaçları, siyasal hayat üzerindeki yansımaları, verginin niteliği, genel vergilendirme ilkelerine uyup uymadığı tartışılmıştır.⁶

¹ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, (20.10.2021).

² <https://dergipark.org.tr/tr/search?q=%22varlık%20C4%B1k+vergisi%22§ion=articles>, (20.10.2021).

³ Aysun Akan, “*Türkiye’de Gayri Müslimlere Karşı Ayrımcı Basın Söylemi: 1934 Trakya Olaylarının 1942 Varlık Vergisinin ve 6/7 Eylül Olaylarının Basında Yansımalarının Eleştirel Söylem Analizi*”, Doktora Tezi, Ankara 2009, s.1-6.

⁴ Özlem Özdeşim Subay, “*Tek Parti Dönemi Gazeteciliğinde Faşizan Söylem: Varlık Vergisi Örneği*”, Doktora Tezi, Denizli 2020, s.2; İlksen Selime Dinçtürk, “*Varlık Vergisi Yıllarında Türkiye Basınında İrkçı ve Milliyetçi Söylemler*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.

⁵ Deniz Ergeç, “*Milli Burjuvazi Yaratılma Sürecinde Varlık Vergisinin Rolü*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.5.

⁶ Kübra Pehlivan, “*Genel Vergilendirme İlkeleri Açısından Türkiye’de Uygulanan Varlık Vergisi Üzerine Bir İnceleme*”, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2013; Hakkı Ilgar Meyvacı, “*Türk Vergicilik Tarihinde Olağanüstü*

Makalelerde ise varlık vergisinin çeşitli illerdeki uygulaması⁷, ekonomik ve siyasal boyutları⁸, sonuçları⁹, basına yansımaları,¹⁰ insan hakları temelinde azınlık vergilemesi,¹¹ maliye teorisindeki vergilendirme ilkeleri çerçevesinde değerlendirmeleri yapılmıştır.¹²

II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye, ekonomik, siyasi ve askeri olarak zor bir dönemden geçmekteydi. Devlet enflasyon, karaborsacılık gibi zorlu süreçler geçiriyordu. Her ne kadar devlet olarak savaşa katılmama kararı alınmış olsa da olası bir duruma karşı her çeşit askeri ve ekonomik tedbirin alınması yoluna gidiliyordu.

Refik Saydam Hükümeti'nin getirmiş olduğu Milli Korunma Kanunu ile ticaret ve üretimde koymuş olduğu devlet denetimleri, durumu düzeltmekte pek fayda sağlamamıştı. Ekonomik gidişatı değiştiremeyen bu denetimlerden sonra başa gelen Şükrü Saraçoğlu, piyasayı daha serbest hale getirmek için çalışmalar yaptı ve karaborsacılığın önüne geçmeye çalıştı.¹³ Ancak bu serbestlik kolay yoldan para kazanan zengin kesimin daha da zenginleşmesine sebep oldu ve toplumdaki ekonomik gruplar arasındaki fark açıldı.¹⁴

Savaş sürecinde oluşan bu ekonomik uçurumun bir tarafında kolay kazanıp lüks yaşayan ve geneli tüccar olan zengin kesim, diğer tarafında ise az gelirli işçi, köylü ve memur yer almaktaydı. “Milli Mücadele’yi, Tekalif-i Milliye Emirleri ile Anadolu finanse etti. İstanbul ve İzmir, işgal altında olduğu için Milli Mücadele’ye katkı sunmadı. Bu nedenle II. Dünya Savaşı’nı da İstanbul ve İzmir zenginleri finanse etsin. II. Dünya Savaşı ortamından yararlanıp kendi zenginlerimizi oluşturalım. Müslüman olmayanlar tüccarlar, hem I. Dünya Savaşı’nda, Hem Milli Mücadele’de ve hem de II. Dünya Savaşı’nda olumlu sınav

Bir Vergi Uygulaması Örneği: Varlık Vergisi”, Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2010; Hakan Baş, “*Varlık Vergisinin Türk Siyasal Yaşamına Yansımaları(1942-1957)*”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2006; Bülent Çıldır, “*II. Dünya Savaşı Dönemi, İktisadi Tedbirlerden; Varlık Vergisi*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002; Şekip Alpsoy, “*Varlık Vergisi ve İçel’deki Etkileri*”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2001; Muhammet Güçlü, “*Varlık Vergisi Kanununun Çıkarılması, Uygulanması, Kaldırılması ve Sonuçları (11.11.1942 - 15.3.1944)*”, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1990; Rıdvan Akar, “*Varlık Vergisi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987.

⁷ Ercan Haytoğlu, “Varlık Vergisi Denizli Uygulaması”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 11, Haziran 2005, s.159-185.

⁸ Ahmet Kızılkaya, “Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Varlık Vergisi”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, C. 5, S. 12, 2016, s.85-95.

⁹ Mutlu Yoruldu, “Türk Mali Tarihinde Varlık Vergisi Uygulaması ve Sosyo-Ekonomik Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C. 16, S. 29, Eylül 2020, s.2299-2315.

¹⁰ Şahin Yedek, “Hatay’da Varlık Vergisi Uygulamaları (1942-1943)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 36, S. 101, Ankara 2020, s.163-202.

¹¹ Y. Furkan Şen-Sevilay Gümüş, “İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği: Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.-2, Ekim 2015, s-s.93-113.

¹² Ufuk Bakkal, “Varlık Vergisi Kanunu'nun Maliye Teorisindeki Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirmesi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, S. 43-44, 2003, s.95-111.

¹³ Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi II*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.412-413.

¹⁴ Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi(1900-1960)*, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s.319-320.

vermediler. Gayri Müslim zenginlerin yerine Müslüman zenginler oluşturalım,” diyenler ortaya çıktı. Bu söylemler devlet kademelerinde yer alan insanlar tarafından da seslendirilmeye başlandı. Bu düşüncelerle 1942 yılında çalışmalar başladı. 12 Kasım 1942 tarihinde Varlık Vergisi yürürlüğe girdi. Varlık vergisinin mimarı Şükrü Saraçoğlu, daha sonraki yıllarda kendisine varlık vergisiyle ilgili bir soru sorulduğunda şunu söylemişti:

*“Eser benimdir. O kadar benimdir ki bugün aynı mevkide, aynı mali şartlarla karşılaşırsam, bu kanunun tecrübelerinden aldığımız dersleri de göz önünde tutarak, bir yenisini yapmakta tereddüt etmem.”*¹⁵

Ortaya çıkarılan bu vergi oldukça tartışma yarattı. Bazı çevreler tarafından takdir edildi, bazılarınca eleştirildi. A. Başer Kafaoğlu, Varlık Vergisi aracılığıyla azınlıklara zulüm yapıldığı iddialarını bir “zulüm edebiyatı” olarak nitelendirmektedir. Varlık Vergisini ödemeyen veya ödeyemeyen yükümlülerin Aşkale’de berbat hayat şartlarında yaşadığını kabul eder. Ancak yüzbinlerce ana evladının Aşkale’den beter hayat şartlarında sınırlarda askerlik yaptığını, gençlerin askere gitmesiyle geride kalanların büyük sıkıntılar çektiğini, halkın ağaç pelitlerini ve süpürge tohumlarını yediğini, bu yüzden halkın tifüsten öldüğünü yazmaktadır.¹⁶ İkinci Dünya Savaşı döneminde izlenen yanlış ve eksik ekonomi ve maliye politikalarının sonucu olarak halkın büyük acı çektiğini de belirtmektedir. Ancak şehirlerde yaşayan insanların çektikleri sıkıntıların ve acıların basına yansıdığını, köylerdeki insanların sıkıntısının ve acısının dile getirilmediğini açıklamaktadır.¹⁷

Öte yandan Faik Ökte, Varlık Vergisi’ni, “Cumhuriyet mali tarihinin yüz kızartan bir sahifesi” olarak görmektedir. “Bu faciada siyaset adamlarının, memurların, mükelleflerin, karşılıklı rolleri, hataları, ıstırapları vardır; onları olduğu gibi belirtmek, bu faciayı bütün çıplaklığıyla meydana çıkarmak ve bu suretle benzeri yeni yeni faciaların tekrarlanmasına mani olmaya çalışmak, hepimize düşen bir vazifedir,” demektedir.¹⁸

Bu makalede, Varlık Vergisi’ne karşı dönemin İzmir yerel basınının tutumu ve ortaya konulan görüşler ele alınmaya çalışıldı. Yerel basın olarak Yeni Asır ve Anadolu gazeteleri, İktisadi Yürüyüş dergisi incelendi.

¹⁵ Arslan Başer Kafaoğlu, *Varlık Vergisi Gerçeği*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002, s.15.

¹⁶ A.B. Kafaoğlu, *a.g.e.*, s.17.

¹⁷ A.B. Kafaoğlu, *a.g.e.*, s.66-67.

¹⁸ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul-1951, s.13.

1. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'nin Durumu

Bulunduğu jeopolitik konum ve savaşan devletlerin gerek ekonomik gerekse siyasi çıkarları dolayısıyla Türkiye, savaş süresince sıkıntı yaşadı. Savaşan devletler, Türkiye'yi savaşın içine çekmek için yoğun bir baskı uyguladılar. Ancak I. Dünya Savaşı döneminde yaşadıklarıyla tecrübeli, geçmişin askerleri olan II. Dünya Savaşı döneminin siyasileri; devletin bu savaşı kaldıramayacağını ve devlet kurulduğundan beri I. Dünya Savaşı'nın yıkıntılarını toparlamaya çalıştıklarının farkındalardı. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, savaşan her iki tarafı da idare edip tarafsızlık politikası izledi. Ayrıca bu süreçte sadece tarafsızlık politikası izlenmedi aynı zamanda savaşa girecekmiş gibi hazırlık yapıldı ve güçlü bir ordu hazırlandı.¹⁹

Savaşın getirdiği şartlar karşısında alınan iktisadi ve siyasi önlemler sadece Türkiye'nin değil bu durumdan en az zararla çıkmak isteyen diğer devletlerin de başvurduğu yollardandı. Bu amaçla iktisadi anlamda alınan önlemlerden birisi de haksız kazancın önüne geçmek oldu. Olası bir savaşa karşı sürekli hazır durumda olmak devleti her açıdan zorluyordu. Savaşın getirdiği olumsuz şartlardan yararlanan bir kesim, tefecilik ve karaborsacılık gibi yollarla özellikle başta temel gıda maddeleri olmak üzere birçok ürünü fahiş fiyatlara halka satıyorlardı.²⁰

Ticaretin kötü gidişatının önüne geçilmesi gerekiyordu. Recep Peker'in başkanlığını yaptığı bir komisyon ile 70 maddelik bir tasarı hazırlandı ve Milli Korunma Kanunu tasarısı 15 Ocak 1940'ta Meclis'e sunuldu. Meclis'te kabul edilen kanun, 26 Ocak 1940 günü resmi gazetede yayınlandı ve resmen yürürlüğe girdi. Bu kanunun bazı maddelerine göre devlet gerekli gördüğü takdirde ithal edilen malları ve özelliklerini belirleyebilecekti. Dışarı ihraç edilecek ürünlerin şart ve fiyatlarını üreticiye zarar vermeyecek şekilde sınırlandırabilecekti. Ayrıca mal stoku yapılması kesinlikle yasaklandı.²¹

Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından devlet tarafından sistemin düzgün bir şekilde işleyebilmesi için Fiyat Murâkebe Komisyonu, İâşe Teşkilatı, Petrol Ofisi, Ticaret Ofisi gibi bir dizi kurum açıldı.²² Yapılan çalışmalara ve yürürlüğe konulan kanuna rağmen ülkenin

¹⁹ F. Ökte, *a.g.e.*, s.33-34; Osman Yalçın, "Varlık Vergisi Kanunu ve Uygulaması", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, C.1, S.1, 2012, s.318

²⁰ F. Ökte, *a.g.e.*, s.35-37; Mehmet Korkud Aydın, "Milli Korunma Kanununun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 29, S.1, 2019, s.414.

²¹ M. K. Aydın, *a.g.m.*, s.418-419.

²² M. K. Aydın, *a.g.m.*, s.418-419.

iktisadi durumu düzelmedi. Aksine daha kötüye gitti. Savaşın zorlu şartları, ekonomik buhran ile birleşince ülke ekonomisi daha kötü bir noktaya geldi.²³

Başbakan Refik Saydam'ın ani ölümüyle onun yerine geçen Şükrü Saraçoğlu Hükümeti kuruldu. Saraçoğlu, ekonomiyi düzeltmek adına önemli adımlar attı. Saydam'ın aksine Milli Korunma Kanunu'nun sıkı denetimini Saraçoğlu uygulamaktan kaçındı. Hükümet piyasayı daha serbest bıraktı. Bu serbestliğin ekonomik durumu düzeltmesi beklenirken tam aksine fiyatlarda artış yaşandı.²⁴

Saraçoğlu, savaş tedbiri olarak stoklanan buğdayın devletin ve halkın elindeki miktar toplandığında ancak iki yıl yetebileceğini dile getirdi. Devletin buğday açığı konusunda üretimi arttırıp tüketimi azaltmak gibi bir yol izlenmesini ve buğday ithalatının gerekliliğini dile getirdi.²⁵ Paranın her geçen gün kıymetini kaybetmesi, eşya fiyatlarının durmadan yükselmesi, askerî masrafların yükü altında bütçenin kaybolması, ihtikârın alıp yürümesi, halkı da, hükümeti de sınırlendirmekteydi. Muhtekirlere, türedi zenginlere karşı tepkiler, her gün biraz daha artmaktaydı.²⁶ Buğday azlığının yaşattığı bu sıkıntılar ekmeğin karneye bağlanması ile sonuçlandı. Ayrıca undan üretilen ekmek, makarna, şehriye, bisküvi ve simitten başka ürünlerin üretim ve satışının yapılmamasına karar verildi. Ancak bu karar havada kaldı, sağlıklı bir uygulaması tam anlamıyla gerçekleştirilemedi.

2.Varlık Vergisi'nin Hazırlanması ve Uygulamaya Konulması

Saraçoğlu, daha önce denenilen vergilerin başarı sağlayamaması üzerine, halktan vergi alıp durumu toparlamaya çalışmayı bir seçenek olarak düşündü. Fakat zaten zor geçinen halktan yeni vergi almak onları daha da zor bir duruma düşürmek demektir. Ayrıca birçok verginin oranı yeni artırılmıştı. Bunun üzerine Saraçoğlu Hükümeti'nin karaborsacılık ve vurgunculuktan çok para kazandığını düşündüğü servet sahiplerinin servetlerine el koyma anlamına gelebilecek bir vergi alınması fikri ön plana çıktı. Kanun tasarısına göre; *“iktisadî şartların darlığından doğan güçlükleri istismar ederek yüksek kazançlar elde ettikleri halde kazançları ile mütenasip derecede vergi vermeyenleri istihdaf etmekte ve içinde olduğumuz fevkalâde vaziyetin icap ettirdiği fedakârlığa, bunları kazanç ve kudretleriyle mütenasip bir*

²³ M. K. Aydın, a.g.m. , s.423.

²⁴ F. Ökte, a.g.e., s.37; M. K. Aydın, a.g.m. , s.423.

²⁵ M. K. Aydın, a.g.m. , s.423.

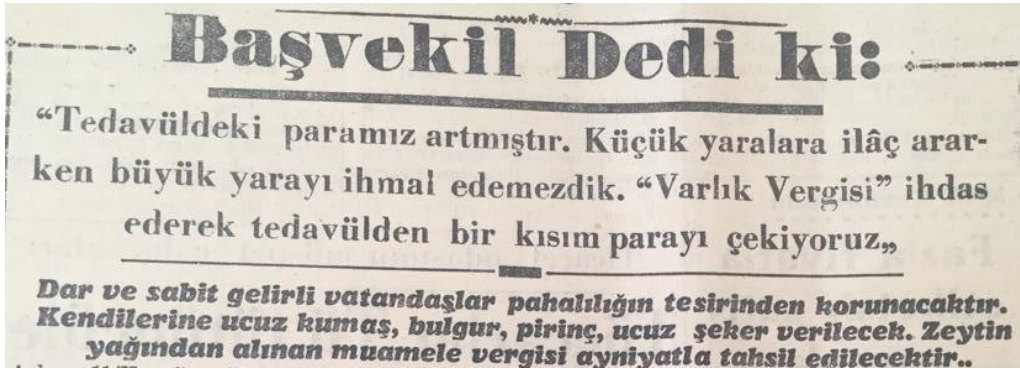
²⁶ F. Ökte, a.g.e., s.38.

deredece de iştirak ettirmek maksadını görmektedir”²⁷ Saraçoğlu’nun ifadesine göre; “muhtekirleri, harp zenginlerini, hassaten ekalliyetten olan vurguncuları istihdaf” etmiştir.²⁸

Bu yıllarda tedavüldeki para miktarı oldukça artmış ve paranın değeri düşmeye başlamıştı. 1938 yılı sonrasında Türk lirasının değer kaybetmesi altın fiyatlarına da yansdı. Altın fiyatlarında dengesiz ve yüksek oranlarda artış yaşandı. Tedavüldeki parayı normal seviyeye indirmek de verginin amaçlarından birisi olarak söylendi.²⁹

Resim 1: Şükrü Saraçoğlu’nun Hükümet Programı Açıklaması³⁰

Resim 2: Şükrü Saraçoğlu’nun Varlık Vergisi Hakkında Açıklaması³¹

Buradan yola çıkarak Şükrü Saraçoğlu 1942 Eylül ayında defterdarlıklara talimat göndererek savaş döneminde aşırı kazanç sağlayanların tespit edilmesini istedi. İki aylık bir çalışma sonucunda Varlık Vergisi Kanun Tasarısı Şükrü Saraçoğlu’na sunuldu. Tasarının

²⁷ F. Ökte, *a.g.e.*, s.54-55.

²⁸ F. Ökte, *a.g.e.*, s.53.

²⁹ Muhammet Güçlü, *Varlık Vergisi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2020, s.30.

³⁰ Yeni Asır, 12 Son teşrin Perşembe 1942, s.1.

³¹ Yeni Asır, 12 Son teşrin Perşembe 1942, s.1.

hazırlanmasında Maliye Bakanı Fuat Ağralı, Müsteşar Esat Tekeli, Teftiş Kurulu Başkanı Şevket Adalan da görev aldı.³² Saraçoğlu tasarımı inceleyip gazetecilerin başyazarlarını Ankara'ya toplantıya davet etti. Gazetecilerin konuyu olumlu ele alışları ve açıklamaları büyük önem arz ediyordu. Bu toplantıda ekonomik sıkıntıların ve askeri masrafların arttığı dile getirildi. Halk sefalet çekerken dış ülkelerle ticaret yapan karaborsacıların büyük kazançlar elde ettiğinden söz edildi. Bu sebeple Varlık Vergisi'ni hayata geçireceklerini açıkladı.³³

Saraçoğlu, 11 Kasım 1942 tarihinde Meclis'te yaptığı konuşmasında ise Varlık Vergisi'nden ve gerekliliğinden şöyle bahsetti:

“Alelûmum eşya fiyatlarının bugünkü delice artışında filvaki istihsal azlığının, ithalât noksanının, yanlış tedbirlerin bilhassa doymak bilmeyen hırsın ve ihtikârın geniş hisseleri vardır. Fakat bütün bunların tesiri kadar diğer bir vakıa vardır ki o da tedavüldeki Türk parasının mütemadiyen artması ve 700 milyona çok yaklaşmış olmasıdır. Nisbeten ufak derlere ilâç aranırken bu büyük yarayı ihmal etmek bittabi doğru olmazdı. Onun için diğer işlerle beraber bütün dikkat ve ihtimamımızı bu yara üstünde toplamağı ve bir ilâç bulmayı en önde gelen bir vazife saydık. Bu iş için tek yol tedavüle çıkan paranın bir kısmını vergi olarak geri çekmekten ibarettir ve bu geri alış başlıca harb yıllarında çok para kazanmış olanlardan yapılmalıdır ve yalnız bir defaya mahsus olarak alınmalıdır.”³⁴

Ayrıca Mecliste yapılan görüşmelerde verginin tespit edilmesi ve toplanması konusunda herhangi bir suiistimal ve adam kayırma yaşanmaması için kısa zamanda halledileceği dile getirildi. Vergisini ödemeyenler için haciz işlemi başlatılacak ve çalışma kamplarına gönderileceklerdi. Saraçoğlu böylece tedavüldeki paranın azalacağını, satışa çıkarılacak mallar ile ürün bolluğu yaşanıp fiyatların düşeceğini dile getirdi. Sözü edilen amaçların dışında dile getirilmeyen bir amaç da yürürlüğe girmesi istenen bu vergi ile gayrimüslimlerin dışarıya göç etmesidir.³⁵

Saraçoğlu'nun konuşmasının ardından söz alan Meclis üyeleri, kanunun gerekliliğinden ve kanun kadar uygulamasının öneminden de söz ettiler. Saraçoğlu'nun

³² M. Güçlü, *a.g.e.*, s.21.

³³ Gürbüz Arslan, “Varlık Vergisi Kanunu'nun Çıkarılması, Uygulaması ve Sonuçları”, *Tarih Dergisi*, S.61, İstanbul 2015, s.123

³⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-3, 11 Kasım 1942, Oturum-2, s.21.

³⁵ Esfender Korkmaz, *Krizin Bilançosu: Zengin Devlet Fakir Millet*, Enes Mat. Ltd. Şti., İstanbul 2004, s.178.

ardından ilk olarak söz alan müstakil grup başkan vekili Ali Rana Tarhan, kanun teklifini mali, iktisadi ve içtimai bakımdan yerinde bulduklarını dile getirdi.³⁶

Tarhan'ın ardından söz alan Refik İnce ise kanunun işleyişine dikkat edilmesi üzerine vurgu yaptı. Memurlar görevini düzgün bir şekilde yapmaz ise bir faydasının görülemeyeceğini, görevler layığıyla yerine getirildiği takdirde devletin kurtulacağını söyledi.³⁷

Resim 3: Vurguncular İle İlgili Karikatür³⁸

İkinci celsede konuşan Rasih Kaplan ise Milli Mücadele'de halkın elindekileri devlete verip yardım ettiği gibi şimdi de aynı özveriyi göstermesini beklediğini dile getirdi. Kazım Karabekir ise varlık kelimesinin servet anlamında kullanıldığında kanunun ismi ile tezat olduğuna, vergiyi servet sahiplerinin değil aşırı kazanç sahibi kimselerin vereceğinden söz etti. Bu sebeple verginin adının “Aşırı Kazanç Vergisi” olmasını teklif etti.³⁹ Ancak kanunu çıkaranların hedefi, Karabekir'in düşündüğü gibi değildi. Karabekir'in bu sözleri tartışmalara sebep oldu.

Tasarı oylamasında 429 milletvekilinin yer alması gerekirken 76 milletvekili katılmamayı tercih etti. Tasarı, 350 milletvekilinin olumlu oyu ile kabul edildi.⁴⁰ Oylamaya

³⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-3, 11 Kasım 1942, Oturum-2, s.22.

³⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-3, 11 Kasım 1942, Oturum-2, s.24.

³⁸ Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve 'Türkleştirme' Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s.218.

³⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-3, 11 Kasım 1942, Oturum-2, s.27.

⁴⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-3, 11 Kasım 1942, Oturum-2, s.33.

katılarak kabul oyu verenler arasında Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Ali Fuat Cebesoy, Adnan Menderes, Yunus Nadi Abalıoğlu gibi isimler bulunuyordu. Fethi Okyar, Celal Bayar, Dr. Abravaya Marmaralı gibi milletvekilleri ise oylamaya katılmamayı tercih etti.⁴¹ Yedi maddeden oluşan kanun kısaca şöyleydi:

- Vergi, servet ve kazanç sahiplerinin servet ve olağanüstü kazançları üzerinden bir defaya mahsus toplanacaktır.
- Varlık Vergisi'nin miktarı altışar kişilik komisyonlar tarafından tespit edilecektir. Komisyon başkanı vali ve kaymakamlar olacaktır. Maliyeyi temsilen defterdar ve mâl müdürleri de komisyonda yer alacak, dört üye ise belediye ile ticaret veya ziraat odalarının üyeleri arasından seçilecektir.
- Verginin miktarını ve mükellefleri, oluşturulacak olan komisyon 15 gün içerisinde belirleyecektir.
- Komisyon kararları şehir ve kasabalarda vergi dairelerinin kapılarına ve köylerin uygun yerlerine listeler asılarak ilan edilecektir.
- Komisyon kararlarına karşı dava açılmayacak, fakat yükümlü adına tekrardan vergi çıkarılmış ise bunların arasından en yüksek miktara sahip olanı uygulanacak ve diğerleri iptal edilecektir.
- Mükellefler, vergilerini belirlenen tarihten itibaren on beş gün içerisinde ödemeye mecburdurlar. On beş günlük süre içerisinde yatırılmayan vergilere ilk hafta % 1, ikinci hafta %2 zam uygulanacaktır.
- İlan ve tebliğ tarihinden itibaren bir ay içerisinde vergiyi ödemeyen mükellefler, borcunun tamamını ödeyinceye kadar fiziksel yeteneklerine göre genel hizmetlerde ya da belediye hizmetlerinde çalıştırılacaktır.⁴²

Kanun, 12 Kasım 1942 tarihinde resmi gazetede ve diğer gazetelerde de yayımlandı. İzmir basını da kanun tasarısı görüşmelerine ve kabulüne ayrıntılı olarak yer verdi.

⁴¹ M. Güçlü, *a.g.e.*, s.24-25.

⁴² TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-3, 11 Kasım 1942, Oturum-2, s.29-32.

Resim 4: Şükrü Saraçoğlu'nun Ekonomik Tedbirler İle İlgili Meclis Konuşması⁴³

3.Varlık Vergisi'nin Uygulanışı ve İzmir Basınına Yansıması

Kanunun kabulünün ardından planlanan şekilde kurulan altı kişilik komisyonlar, mükellefleri ve ödeyecekleri vergi miktarını belirlemek üzere çalışmalara başladı. Büyük şehirlerde birden çok komisyon kurulmasına karar verildi. Bu sebeple İzmir ilinde Vali Sabri Öney'in başkanlığında üç adet komisyon kuruldu. Komisyonlarda çalışmak üzere Ticaret Odası, Ziraat Odası ve Belediye'den ikişer üye belirlendi. Ancak komisyonların kuruluş aşamasında sorunlar yaşandı. İzmir Ticaret Odası'ndan istenen üyeler belirleneceği zaman, komisyona önerilen üyelerin çoğu sağlık ve iş durumunu bahane ederek komisyonda yer almak istemedi. Bu durum üyelerin belirlenmesini ve dolayısıyla komisyonun zamanında işe başlamasını engelledi.⁴⁴ Ticaret Odası üyelerinin komisyonda yer almak istememesi, Varlık Vergisi ile ilgili kaygılarının olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Varlık Vergisi'nin uygulanmasından doğacak sıkıntıları önceden gören İzmir Ticaret Odası üyeleri, böyle bir komisyonda yer alarak mağduriyetlere neden olmak istememişlerdi.

Oluşturulan komisyonlar, vergi mükelleflerini belirlerken öncelikli olarak olağanüstü kazançları ve mal varlıklarını göz önünde bulunduracak ve vergi bir defalığına mahsus alınacaktı.⁴⁵

Verginin zamanında ödenmesini sağlamak için Merkez Bankası, genel miktarı 150 milyon liraya kadar çıkabilecek bir krediyi bankalar için hazır bulunduracaktı. Emlak Bankası

⁴³ Anadolu, 12 Kasım 1942, s.1.

⁴⁴ İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, yıl 17, S.1-12, 14 İkinci teşrin 1942.

⁴⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-3, 11 Kasım 1942, Oturum-2, s.29-32.

da emlak karşılığı avans verecekti. Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası, Emlak ve Osmanlı Bankası ise varlık vergisi mükellefleri için bir kolaylık sağlayıp ticari krediler için belirlenmiş olan sınırların üstünde kredi vermek konusunda serbest bırakılmışlardı.⁴⁶

Resim 5: Varlık Vergisi'nin Tesirleri⁴⁷

Hakkı Ocakoğlu, 9 Aralık 1942 tarihli "Varlık Vergisi" isimli makalesinde Varlık Vergisi'nden bahsetti. Devletin kötü gidişatından yararlanmaya çalışan fırsatçı insanların olduğunu ve vergi öncesine kadar devletin gidişatının nereye varacağını kestirmenin mümkün olmadığını dile getirdi. Ocakoğlu; Varlık Vergisi'nin sadece hazineye gelir elde etmek ve hükümetin savaş nedeniyle artan harcamalarını karşılamak için değil ayrıca Türk parasının kıymetini arttırmak, devletin içinde bulunduğu şartları kullanarak illegal yollardan para kazanmaya çalışanların elinden servetlerini almak ve vergi kaçakçılığını önlemek için çıkarılan bir kanun olduğunun altını çizdi. Makalenin sonunda "...Herkes kafasına iyice yerleştirecektir ki gayri meşru yollardan elde edilmiş servetler hiçbir zaman sahiplerine yar olamayacaktır. Hükümet lüzum gördüğü dakikada en sert kararlarla doğruları eğrilerden ayırt etmeye muktedirdir. Bu çeşit insanlar haricinde namus ve şerefiyle çalışan vatandaşlara gelince, bunlar kendilerine tahmil edilecek mükellefiyetleri seve seve ödeyeceklerdir..." şeklindeki cümleleri ile görüşlerini dile getirdi.⁴⁸

Şevket Bilgin, Varlık Vergisi'nden beklenen sonuçları kaleme aldığı yazısında; Türk parasının kıymetleneceğinden, eşya ve emlak fiyatlarındaki artışın ülkede yarattığı enflasyon havasının yaratabileceği tehlikelerin önüne geçilebileceğinden, dar gelimli vatandaşların sıkıntılarının hafifleyeceğinden, ticaret hayatında meslek etiğine sahip vatandaşların emniyetli ticaret sahaları oluşturacağından söz etti.⁴⁹

⁴⁶ M. K. Aydın, a.g.m. , s.295.

⁴⁷ Anadolu, 19 İkkânun 1942. s.1.

⁴⁸ Hakkı Ocakoğlu, "Varlık Vergisi", Yeni Asır, 9 İkkânun 1942, s.1-2

⁴⁹ Şevket Bilgin, "Varlık Vergisi", Yeni Asır, 23 İkkânun 1942, s.1-2

Orhan Rahmi Gökçe ise devletin mali tarihinde “Varlık Vergisi” kadar büyük etkisi olan bir olay ile karşılaşmadığını, piyasadaki paranın neredeyse yarısının devlet tarafından geri alınmasının çok önemli bir tedbir olduğunu belirtti.⁵⁰

Selim Cavid ise İktisadi Yürüyüş dergisindeki yazısında; Varlık Vergisi’nin II. Dünya Savaşı şartlarında, her dakika savaşa hazır bekleyen bir devletin aldığı tedbir olduğu bilincinde olunduğunda, halkın vergiyi seve seve vermekte tereddüt etmeyeceğini dile getirdi. Ayrıca Varlık Vergisi’nin bir vergi değil, fazla kazançların yarattığı ekonomik durumu düzeltmek için alınan bir tedbir olduğunu belirtti.⁵¹

Vergiler, Maliye Müfettişleri tarafından tahmini olarak belirleniyor, müfettişlerin hazırladıkları listeler komisyonda görüşülerek kesinleşiyordu.⁵²

Varlık Vergileri
Listeler bu sabah asılıyor, ye-
kûn 28 milyon lirayı bulmakta

**Miktarlar 500 lira -
900 bin lira arasında**
28 milyon liranın 25 milyonu İzmir mer-
kez kazasından tahsil edilecek

Resim 6: Varlık Vergisi Mükellef Listeleri⁵³ ve Varlık Vergisi Tahsis Miktarları⁵⁴

Varlık Vergisi Komisyonlarının listeleri, 13 Aralık itibari ile Edirne, İpsala, Muğla gibi bazı bölgelerde asılmaya başlandı. 16 Aralık tarihinde Ankara’da 17 Aralık’ta ise İzmir ve İstanbul’da aynı gün asılan listelerin ardından tahsilat sürecine geçildi.

⁵⁰ Orhan Rahmi Gökçe, “Varlık Vergisi Etrafında Düşünülebilenler”, Anadolu, 25 İllkânun 1942, s.2.

⁵¹ Selim Cavid, “Varlık Vergisi”, *İktisadi Yürüyüş*, C.7, S.74, 16 İkinci kânun 1943, s.1.

⁵² F. Ökte, *a.g.e.*, s.95.

⁵³ Yeni Asır, 16 İllkânun 1942, s.1.

⁵⁴ Yeni Asır, 16 İllkânun 1942, s.1.

Resim 7: Varlık Vergisi Listelerinin Asılması⁵⁵

Yeni Asır gazetesinin Varlık Vergisi ile ilgili manşet haberinde, vergi listelerinin eksiksiz olarak asıldığı bilgisi verildi. Haberde vergilerin belirlenme süreci ile ilgili “İlk olarak şunu tebarüz ettirmek isteriz ki, varlık vergisinin şu anda tespit ve ilân edilmiş rakamları, bu vergiyi tespit eden komisyonun en büyük dikkat ve itinasına mazhar olmuş, tespitte mutlak bir adalet gösterilmiş, mükelleflerin hakikî durumları mümkün mertebe öğrenilebilmiştir.” bilgisi verildi. Haberin devamında vergi mükelleflerinin hepsine fırsatçı veya vurguncu demenin doğru olmadığı, mükelleflerin hepsinin İzmir halkının yakından tanıdığı ve sevdiği vatandaşlar olduğu açıklaması yapıldı.⁵⁶

Verginin Tahsis Edildiği Yer	Mükellef Sayısı	Vergi Miktarı
İzmir	2.798	25.057.500 lira
Ödemiş	158	213.500 lira
Tire	347	557.291 lira
Karaburun	4	19.007 lira
Menemen	72	64.850 lira
Diğer Kazalar	1.779	1.890.260 lira
Toplam	5.158	27.802.408 lira

Tablo 1: İzmir için Belirlenen Vergi Miktarları⁵⁷

⁵⁵ Yeni Asır, 17 İllkânun 1942, s.1.

⁵⁶ Yeni Asır, 17 İllkânun 1942, s.1-2.

⁵⁷ Yeni Asır, 17 İllkânun 1942, s.2.

Tablo-1'den de anlaşıldığı gibi İzmir'de ilan edilen listelere göre vilayet genelinde belirlenen vergi miktarı 28 milyon liraya yaklaşıyordu. Bu verginin 25 milyonu İzmir merkez kazasına aitti. İlan edilen vergi listelerine göre İzmir merkezde 2.798 mükellefe 25.057.500 lira, kazalarda ise 2.360 mükellefe 2.744.908 lira vergi konuldu.⁵⁸ Ayrıca vergi mükelleflerinin kişi başına verecekleri miktar 500 liradan 900 bin liraya kadar değişiklik göstermekteydi.⁵⁹ Diğer illere bakıldığında Adana'da 1.057 mükelleften 8.024.462 lira,⁶⁰ Ankara'da tahsil edilecek vergi tutarı 16.658.800 lira⁶¹, İstanbul'da 60 bin mükelleften 330 milyon lira⁶², Balıkesir'de 1.238 mükelleften 2.203.300 lira⁶³, Aydın'da 950 mükelleften 1.381,619 lira toplanması kararlaştırıldı. Listelerin asılmasından itibaren vergilerin ödenmesi için 15 gün süre tanınmıştı. 15 gün sonunda her geçen hafta için faiz oranları da artmaktaydı.

Devletin her köşesinde vergi listeleri asıldıkça hakkında konuşulanlar da arttı. Vatandaşlar, çevrelerindeki insanlarla kendilerine verilen vergi miktarını karşılaştırmaya ve yorumlarda bulunmaya başladı. Vergisini seve seve ödemeye hazır vatandaşların yanında uygun görülen vergi miktarından hoşnut olmayan vatandaşlar da vardı. Çünkü bütün mal varlığını satsa bile belirlenen vergiyi ödemeye yetmeyecek çok mükellef vardı.

Yeni Asır'ın 17 Aralık tarihli "Daha Sağlam Para ile İş Başına!" isimli köşe yazısında bu konuşmalarının yersiz olduğunun ve kıyas yapılmaması gerektiğinin ve devletin en doğrusunu bildiğinin üzerinde duruldu. Varlık Vergisi sayesinde paranın günden güne değerlendirildiğine vurgu yapıldı.⁶⁴

Yeni Asır'ın 29 Aralık tarihli haberinde, halkın vergi hakkında görüşleri sorulduğu yazılmaktaydı. Görüşü sorulan vatandaşların bazıları vergiyi ödemekten hoşnut olduğunu anlattı. Bazı vatandaşlar ise her mükelleften adil vergi alınmadığı konusunda endişelerini dile getirdiği belirtiliyordu.⁶⁵

Vergi miktarının adil şekilde belirlenmemesi ve verginin uygulanmasına itiraz hakkının bulunmaması Varlık Vergisi ile ilgili eleştirilen en önemli noktalardan biri oldu. Mal varlığı eşit olan iki vatandaştan daha lüks bir yaşantı süren kişinin diğerinden daha yüksek

⁵⁸ Yeni Asır, 17 İllkânun 1942, s.2.

⁵⁹ Yeni Asır, 16 İllkânun 1942, s.2.

⁶⁰ Yeni Asır, 17 İllkânun 1942, s.2.

⁶¹ Yeni Asır, 17 İllkânun 1942, s.2.

⁶² Yeni Asır, 18 İllkânun 1942, s.2.

⁶³ Yeni Asır, 28 İllkânun 1942, s.2.

⁶⁴ Yeni Asır, "Daha Sağlam Para ile İş Başına!", 17 İllkânun 1942, s.1-2.

⁶⁵ Yeni Asır, 29 İllkânun 1942, s.1-2.

vergiye tabi tutulduğu görüldü. Ayrıca birçok mükellef mali gücünün yetmeyeceği oranlarda vergilere tabi tutuldu.⁶⁶

Yabancı uyruklu mükellefler uygulamada haksızlığa uğradıklarını düşünüp elçiliklere sığınma talebinde bulundular. II. Dünya Savaşı'nda birbirleriyle savaşan devletler, Türkiye'nin Varlık Vergisi uygulamasına karşı tek cephe halinde birleşti. Bulgaristan, Almanya ve Yunanistan gibi birçok devlet, Saraçoğlu Hükümeti'ne vergi için protesto notası verdi.⁶⁷

İlk tahsilat için ayrılan süre İzmir'de 31 Aralık'ta, İstanbul'da tatil dolayısıyla uzatılıp 4 Ocak'ta son buldu. İzmir'de ilk 15 günlük süre içerisinde 16 milyon lira, kazalarda ise 1,5 milyon lira vergi toplandı. Halk vergisini öderken bankalardan 6 milyon kredi aldı.⁶⁸ 4 Ocak günü İzmir'de cezalı ödemeler başladı. İstanbul'da ise 4 Ocak günü biten ilk ödeme faslında 57 milyonu geçkin vergi ödendi ve 5 Ocak'ta ikinci ödeme dönemi başladı.⁶⁹ Unutulan mükellefler için tekrar listeler hazırlanıp yayımlandı.

İkinci listelere göre 41 Müslim, 19 Gayrimüslim vergiden sorumlu tutuldu. İkinci ödemeler ile İzmir'de tahsil edilen vergi miktarı 24.635.000 liraya ulaştı. Bazı mükellefler vergi miktarına itiraz ederek Meclis'e dilekçe verdi ve toplam 176,000 lira vergi silindi.

Resim 8: Tahsilat Edilen Miktar ve Aşkale'ye Sevkler⁷⁰

⁶⁶ Kerem Karabulut, "11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi'ne Bir Bakış", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, S.27, 2005, s.330.

⁶⁷ Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979, s.236.

⁶⁸ Yeni Asır, 1 Son kânun 1943.

⁶⁹ Yeni Asır, 6 Son kânun 1943.

⁷⁰ Yeni Asır, 9 Son kânun 1943, s.1.

9 Ocak 1943 Tarihli “Ödeme Yüzde Yetmiş Buldu” başlıklı gazete haberinde ilk cezalı ödeme süresinin dolup ikinci sürecin başlayacağı bilgisi verildi. Bu süreçte kimi vatandaşlar vergi borcunun tamamını öderken kimisi ise bir kısmını ödeyip bir kısmını ise ikinci cezalı sürece bıraktı. Mükellefler arasında hala vergiden vazgeçileceği düşüncesinin yer aldığı ancak böyle bir durumun söz konusu olmadığı da haberde dile getirildi. Ödeme süresinin tamamlanması ile vergisini ödemeyenlerin sevklerine başlanacağı duyuruldu.⁷¹

Yüzde iki faizli vergi tahsili süresinin de dolmasının ardından, açık arttırma yoluyla satışlar başladı. Aynı tarihlerde borcunu ödemeyen mükelleflere Tahsil-i Emval Kanunu’na göre haciz işlemleri başlatıldı. Kendi imkânları ile mallarını satamayan mükelleflerin borçlarını karşılamak için yapılan satışlar, İzmir Defterdarlığı gözetiminde gerçekleştirildi.⁷² Defterdarlık tarafından satışa çıkarılan mallar genel olarak karaborsa ve mal darlığı dolayısıyla normalin üzerinde fiyatlara alıcı buldu.⁷³

İzmir’de yapılan tahsilatların ardından 4 milyon verginin tahsilinin imkânsız olduğuna karar verilerek vazgeçildi. Böylece İzmir’de toplam %78 oranında tahsilat yapılmış oldu.⁷⁴ Ödeme yapmayan mükelleflerin kimisi sebep olarak verginin varlıklarının çok üzerinde olduğunu, kimisi ise vergiyi ödemeye gücünün olduğunu ancak nakit para temin edemediklerini söylüyordu. Borcunu ödemeyen mükelleflerin büyük bir kısmı ise bedeni yaptırımlar uygulansa bile ömür boyu sürmeyeceğini, bir süre sonra affedeceklerini düşünmekteydi.⁷⁵

Hacedilemeyecek belli başlı mallar vardı. Bunlara kişisel eşyalar, gerekli mutfak gereçleri, mükellef ve ailesinin sanat ve mesleği için gerekli eşya ve aletler, gerekli gıda maddeleri, yetişmemiş bağ bahçe, süt veren bir inek veya üç keçi-koyun örnek verilebilir.

Vergisini ödemeyen mükelleflerden bedeni yükümlülükle görevlendirilenlere ne olacağı merak konusuydu. 12 Ocak 1943 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan Bakanlar Kurulu kararıyla konuya açıklık getirildi. “Varlık Vergisi Kanunu’nun Çalışma Mecburiyetine Dair Hükümleri İhtiva Eden 12 ve 13. Maddelerinin Tatbik Sureti Hakkında Talimatname’ye göre bir ay içerisinde vergisini vermeyenlerin bir listesi hazırlanıp sevkleri gerçekleştirilecekti.”⁷⁶

⁷¹ Yeni Asır, 9 Son kânun 1943, s.1-2.

⁷² A. Aktar, *a.g.e.*, s.201.

⁷³ H.Baş, *a.g.t.* s.65.

⁷⁴ Anadolu, 18 Mart 1944.

⁷⁵ Feridun Kandemir, “Varlık Vergisi ve Saraçoğlu”, *Yakın Tarihimiz*, C.1, S.26, s.182.

⁷⁶ T.C. Resmi Gazete, 12 Ocak 1942, s.2-3.

Resim 9: Varlık Vergisi Konulu Karikatür⁷⁷

Vergisini hiç ödemeyenler ve vergisini kısmen vermiş ve mal kaçırmış olanlar, ilk etapta gönderilecekler arasındaydı. Karara göre yükümlülere günde 250 kuruş ödenecekti. Bunun 60 kuruşu vergi olarak kesildikten sonra kalan 190 kuruşun yarısı Varlık Vergisi, yarısı da iâşe bedeli olarak alınacaktı.⁷⁸ Yiyecek, giyecek ve barınma ihtiyaçları mükellefler tarafından karşılanacak, mükellefler borçlarını bitirinceye kadar çalışmak zorunda kalacaklardı. Çalışma sırasında hastalananların iâşe ve masraflarının kendilerine ait olmak üzere yakındaki devlet ve belediye hastanelerinde tedavi edilecekleri gibi hususlara da açıklık getirildi.⁷⁹

İlk seferinde İzmir'den sevk edilecek olan mükelleflerin Aşkale'ye gönderilmesi, Aşkale'deki inşaata yetecek kadar işçi toplandıktan sonra kalanların Kars, Hasankale-Erzurum İspir, Tercan- Kemah ve Sivas'a kadar olan yolun inşasında çalıştırılmak üzere gönderilmesi kararlaştırıldı.⁸⁰

⁷⁷ A. Aktar, a.g.e. , s.222.

⁷⁸ G. Arslan, a.g.m. s.128.

⁷⁹ T.C. Resmî Gazete, 12 Ocak 1943, s.2-3.

⁸⁰ Yeni Asır, 28 Son kânun 1943, s.2.

Resim 10: İstanbul'daki Vergi Tahsilatları⁸¹

Çalıştırılmak için Aşkale'ye gönderilecek olan yükümlüler sevk edilmeden önce toplama kamplarına getirilip sağlık kontrolünden geçirildiler. Hastalık ve sakatlık halleri dışında herhangi bir durum sevke engel görülmedi. Kamplara gönderilecek bazı mükellefler, yurt dışına kaçmaya çalıştı ancak sınırda yakalanıp yaşadıkları şehirlere geri gönderildiler.⁸²

21 Ocak itibariyle borcunu ödemeyen mükelleflerin sevk işlemleri başladı. 27 Ocak ve 12 Şubat tarihinde giden kafileler gibi daha birçok tarihte mükellefler grup grup Aşkale'ye sevk olundu. Mükellefler, borcunu hiç ödemeyenler, kısmen ödemiş ancak mallarını devletten kaçırmış olanlar ve borcunu ödemekte iyi niyet göstermeyenler olarak üç gruba ayrılarak toplama kamplarına sevk edildiler.⁸³ Çalıştırılmak üzere sevk edilen mükelleflerde yaş sınırlaması olmaması da tartışılan konulardan birisi oldu. Çünkü yaşından dolayı çalıştırılmayacağını düşünüp vergisini ödemeyen vatandaşlar da olmuştu.

Borcunu ödemeyen vatandaşlar arasında kadın mükellefler de yer alıyordu. Borcu bulunan bazı kadın mükellefler ikametgâha ve teminata bağlanarak bedeni yükümlülükler için yollanmadılar.⁸⁴ Bu dönemde Aşkale'ye sevk edilen vatandaşların Gayrimüslim olmasının sebebi,⁸⁵ hep tartışılmıştır. Çünkü vergisini ödemeyen Müslümanlar bedeni yükümlülüklerden

⁸¹ Yeni Asır, 1 Nisan 1943, s.6.

⁸² Ali Rıza Gökbnar, "Savaş'ın Getirdiği Korkunun, İhtikârın ve Propaganda Savaşlarının Yaşandığı Bir Ülkede Savaş Mâliyesi Uygulaması: Varlık Vergisi", 30. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, Antalya 2015, s.334.

⁸³ M. Güçlü, a.g.e. , s.102.

⁸⁴ Yeni Asır, 23 Nisan 1943.

⁸⁵ O. Yalçın, a.g.m. , s.327.

sorumlu tutulmadı.⁸⁶ Zaten verginin çok büyük bir kısmı Gayrimüslimlere konulmuştu. Bu da Varlık Vergisi'nin haksız bir uygulama olduğu fikrini doğrulamaktadır.

İzmir'de borcunu ödemeyen toplam mükellef sayısı 88 idi. Bu mükelleflerden 11'i kampta borcunu ödedi. Kalan 77 mükellef ise Sivrihisar'daki iş merkezine sürgün edildi.⁸⁷

Kamplarda bulunan mükelleflerin yaşam şartları oldukça zorluydu. Sağlık için uygun olmayan binalarda konaklıyorlar, soğuk iklim şartları ve az yiyecek ile yaşamaya çalışıyorlardı. Bu mükelleflerden kimisi yaşlılıktan, kimisi hastalıktan ve doğa şartlarından olmak üzere 21 kişi hayatını kaybetti.⁸⁸

AŞKALEDE VARLIK VERGİSİ MÜKELLEFLERİ ÇALIŞIYORLAR:
Mühendis – Aferin Bohoraçlı, tapları güzel tanzim etmişsin.
Bohor – Elbetta papa, İstanbulda istifçiydimi..

Resim 11: Aşkale'ye Gönderilen Mükellefler İle İlgili Karikatür⁸⁹

Dış baskılara dayanamayan Saraçoğlu Hükümeti, 17 Eylül 1943 tarihinde Varlık Vergisi borcunu ödeyemeyen mükelleflerin 4.305 Sayılı Kanun gereğince vergilerinin silinmesine karar verdi. Söz konusu kanun maddesine göre; “Mükelleflerden vergi borçlarını ödeyemeyecekleri tahakkuk eden hizmet erbabı ile gündelik gayri safi kazançları üzerinden kazanç vergisine tâbi mükelleflerin tahsil edilmemiş bulunan borçlarının silinmesi hususunda Maliye Bakanlığı yetkilidir” denilmekte idi.⁹⁰ Kanun'un ardından borcu silinen mükelleflerin listeleri yayınlandı. İzmir'de 345 mükellefe ait 176 bin lira vergi silindi.⁹¹ Tasfiye sürecinde

⁸⁶ K. Karabulut, a.g.m. , s.331.

⁸⁷ M. Güçlü, a.g.e. , s.130.

⁸⁸ M. Güçlü, a.g.e. , s.131.

⁸⁹ A. Aktar, a.g.e. , s.159.

⁹⁰ T.C. Resmî Gazete, Kanun Numarası: 4305, 21 Eylül 1943, s.1.

⁹¹ Muhammet Güçlü, “Varlık Vergisi ve İzmir Uygulaması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.8, S.1, 1993, s.181; Anadolu, 16 Birinci teşrin 1943.

alınan bir başka karar ise 3 Aralık 1943 tarihinde, çalışma mükelleflerinin kendi muhitlerinde çalışmalarına izin veren uygulamanın yürürlüğe girmesi idi. Karar üzerine İzmirli mükelleflerden oluşan ilk kafiye 5 Aralık 1943'te İzmir'e döndü.⁹² İzmir'de tahsiline imkân görülmeyen 2.554.750 lira vergi terk edildi.

Varlık vergisi uygulamalarının sonuçları hem dış politikada hem de devlet içinde sıkıntılara sebep oldu.⁹³ Artan baskılar sonucu yaklaşık 16 ay yürürlükte kalan Varlık Vergisi, 17 Mart 1944 tarihli ve 4.530 sayılı "Varlık Vergisi Bekayasının Terkinine Dair Kanun" ile tasfiye edildi. Tasfiye süreci 1943 yılları sonuna doğru başlayıp devam eden süreçte mükelleflere uygulanan yaptırımlar hafifletildi. Düşük vergiler ödeyen esnaf, istisna durumlar dışında işlerine devam etti. Yüksek vergileri olan mükelleflerin ise bir kısmı piyasadan çekildi.⁹⁴

Resim 12: Varlık Vergisi'nin kaldırılması kararı⁹⁵

Eleştirilen bir diğer konu devletin içinde bulunduğu kötü dönemde yolsuzluk ve karaborsacılığın önlenmesi için 1939 yılında Ticaret Bakanlığı'nın kurulmasına karşın Varlık Vergisi'nin hukuki ve idari aksaklıklarından dolayı yolsuzluğun önüne geçilememesidir.⁹⁶

⁹² Anadolu, 6 Birinci kânun 1943.

⁹³ K. Karabulut, a.g.m. , s.330.

⁹⁴ Cahit Kayra, *Savaş Türkiye Varlık Vergisi*, Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul 2018, s.90.

⁹⁵ Anadolu, 16 Mart 1944, s.1

⁹⁶ Şahin Yeşilyurt, "Varlık Vergisi Hakkında Bir Değerlendirme", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, C.12, S.27, 2016, s.307.

Türkiye genelinde 114.368 mükellefe 465 milyon vergi yüklenildi. Ancak 314 milyon lirası tahsil edildi. Buna karşılık 112 milyon lira tahsil yolu bulunmadığı için terk edildi. Terk edilen verginin 9 milyon lirası Müslümanlara, 103 milyon lirası ise Gayrimüslimlere aitti.⁹⁷

Gerek uygulandığı dönem gerekse günümüzde hala tartışılan bir konu olan Varlık Vergisi, ne devleti düzlüğe çıkarabilirdi ne de karaborsayı engelleyebildi. Ancak o dönem için devleti mali açıdan bir nebze rahatlattı.

Hakkı Ocakoğlu 21 Ocak 1943 tarihli köşe yazısında; verginin ağırlığının inkâr edilemeyeceğini, vergide hataların elbet var olduğunu dile getirip vergiden beklenen sonuçlar uğruna bu ufak hataların bir önemi olmadığını dile getirdi. Ayrıca vatandaşların devlet için değil malını mülkünü, canını bile vermekten çekinmeyeceğini vurguladı. Ocakoğlu köşe yazısında vergi hakkındaki düşüncelerini şu cümleler ile dile getirdi:

“Bazı kimseler verginin ağırlığından acı acı şikâyet eyliyorlar. Bir kısım insanlar da verginin ümit edilen ucuzluğu tevlit eylemediğini ileriye sürüyorlar. Herkesin düşünce ve kanaatlerine hürmet ederiz. Hiçbir kimse verginin ağırlığını inkâr edemez, tarhiyatta bazı hatalar işlenmemiş bulunduğunu iddia eylemez. Hatta bu tedbiri almak zorunda kalan devlet adamları dahi bazı şikâyetlere muhatap olacaklarını, bazı haksızlıkların yapılabileceğini önceden tahmin eylemiş ve kabul etmiş mevkiindedirler. Vergiden beklenen neticeler o kadar muazzam ve hayatî ehemmiyeti haizdir ki bu gibi teferruata ait küçük hatalar mevzu bahis bile olamaz. Bu hataları mütalâa ederken Varlık Vergisi Kanunu'nun büyük gayelerini de göz önüne getirmek zarureti vardır. Herhangi bir hâdise birçok zaviyelerden mütalâa edilebilir, iyi ve kötü tarafları belirtilebilir, fakat ağırlık hangi noktada kalırsa hüküm ona göre verilir. Hiçbir kimse servetinin en küçük parçasının dahi sebepsiz elinden çıkmasına rıza gösteremez. Amma memleketin yüksek menfaatleri, yurdun hürriyet ve istiklâli, millî bünyemizin kuvvetlendirilmesi bahis mevzuu olunca yalnız malını değil, icabında canını ve kanını da feda etmekte tereddüt gösteremez. Verginin yalnız ağırlığından bahsetmek bir taraflı görüştür. Bu ağırlığın memlekete temin edeceği menfaatler düşünülürse o zaman verilecek hüküm çok değişir. Zaman zaman Varlık Vergisi'nin istihdaf eylediği büyük gayeleri bu sütunlarda belirtmiş bulunduğumuz için bunları bugün tekrarlamak istemiyoruz. İcabında bu mevzuya tekrar dönebiliriz. Yalnız bugün vermek istediğimiz ağızlarda dolaşan bir sualin cevabıdır.

Bu sual de şudur:

⁹⁷ M. Güçlü, a.g.e. , s.149; F. Ökte, a.g.e. , s.196-197.

-Varlık Vergisi ne için hayatı ucuzlatamamıştır?

Evet, bugün hayat pahalılığının yüzde şu kadar ucuzlamış bulunduğunu iddia edecek mevkide değiliz. Fakat hatırlatmak isteriz ki devlet tedbirleri her zaman anî tesirler uyandıramaz. Devletçe alınmış öyle tedbirler bulunabilir ki bunların semereleri ancak üzerinden aylar, seneler geçtikten sonra toplanır. Varlık Vergisi de bunlardan biridir...”⁹⁸

⁹⁸ Hakkı Ocakoğlu, “Varlık Vergisi”, Yeni Asır, 21 Son kânun 1943, s.1-2.

Sonuç

Şükrü Saraçoğlu 5 Ağustos 1942’de TBMM’de yaptığı ve Hükümet Programı ile ilgili konuşmada şunları söylemişti: “*Biz Türk’üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal (en az) o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız.*”⁹⁹ Genellikle Bu konuyu işleyenler, Saraçoğlu’nun bu sözü ile Varlık Vergisi arasında bir irtibat kurmuşlardır. Hükümet Programını açıklarken ve iç konuları açıklarken Saraçoğlu; Türkçülüğe, milli egemenliğe, milli ekonomiye, üniversite gençliğinin bilimsel çalışmalara yönelmesine ve benzeri birçok konuya vurgu yapmıştır. Doğrudan Varlık Vergisi ile ilişkilendirilebilecek bir konu olarak görünmüyor.

Ancak Varlık Vergisi, günümüzde bile hala tartışılan bir konudur. Geride birçok acılar ve sıkıntılar bırakmıştır. Araştırmacıların bir kısmı Varlık Vergisi’ni yerinde bulurken, bir kısmı da yanlış bir uygulama olduğunu belirtmektedir. II. Dünya Savaşı döneminde Türkiye’nin, karaborsa, stokçuluk ve haksız kazançlar cenneti olduğu bir gerçektir. Diğer taraftan açlık, sefalet ve kıtlık kol gezmektedir. Gıda maddelerinin karneye bağlandığı bir dönemdir. Savaş yıllarının yarattığı ekonomik çöküntü, ülkeyi gittikçe kötü bir duruma düşürmüştür. Yoksulluk ve kıtlık, halkı canından bezdirdi. Yüksek enflasyon ve para bolluğu, yönetenleri arayışlara sevk etti. Fakat böyle bir durumda bile devlet, hukuk dışına çıkmadan hareket etmek zorundadır. Suçlu olanları, mahkemeler cezalandırabilir. Fakat yönetenler, bütün aileleri, zenginleri veya bir grubu toptan cezalandıramaz.

12 Aralık 1942 tarihinde yürürlüğe giren Varlık Vergisi’ne İzmir basını da ilgi göstermiştir. Çünkü verginin hedef kitlesi, İstanbul’un ve İzmir’in zenginleridir. Bu bir gelir vergisi de değildir. Varlığa el koyma gibidir. Onun için dönemin İzmir basını, vergiyi her yönü ile ele alıp değerlendirmiştir. Varlık Vergisi’nin amaçları arasında belirtilen karaborsa ve enflasyonla mücadeleyi olumlu karşılamıştır. Vergi komisyonlarının ve vergi miktarlarının belirlenmesi, konulan vergilerin adil olmaması, verginin uygulanışındaki aksaklıklar, Aşkale’ye gönderilen mükelleflerin genel olarak Gayrimüslim oluşu gibi birçok konuda eleştirilerde bulunmuştur.

⁹⁹ TBMM Tutanakları, Birleşim-77, 5 Ağustos 1942, Oturum-1, s.24-25.

Verginin uygulanış süresince olan gelişmeler, yapılan tahsilatlar ve alınan kararlar İzmir basınında önemli ölçüde yer almıştır. Bu bilgiler verilirken İzmir basını, hükümet politikalarını destekleyen haberler ve köşe yazıları yayımlamıştır. Doğrudan eleştiri ise neredeyse yok gibidir. İzmir basını, konuya genel anlamda bakmıştır. Devletin, içinde yaşadığı sıkıntılara çözüm üretme çabası olarak görmüştür. Aşkale'ye gönderilen mükelleflerin sayıları ve gönderilme tarihleri dışında, Aşkale hakkında ayrıntılı bir haber İzmir basınına yansımamıştır. Çünkü ortada yaşanan dramlar da vardır. Bütün bunlar, savaş dönemi şartlarında basının ne kadar bağımsız ve sansürsüz hareket edebileceği düşünülerek değerlendirilmelidir.

Türkiye genelinde Varlık Vergisi ile elde edilen gelir 202 milyon liradır. Buna karşılık Varlık Vergisi'nin, devlete çok şey kaybettiği ifade edilir. Vergiyle hedeflenen iktisadi hedeflere ulaşılamadığı, devletin ekonomik yapısını sarstığı, vatandaşın devlete güveninin sarsıldığı, sanayinin, ticaretin ve bütün ekonomik hayatın güven ortamının zehirlendiği iddia edilmektedir.¹⁰⁰ Onun için de Varlık Vergisi, günümüze kadar tartışılmaya devam etmiş ve tartışılmaya devam edecekmiş gibi görünmektedir. Fakat o dönem basınına yansıyan değerlendirmeler ve şehirlisiyle köylüsüyle bütün kamuoyunun yaşadıkları, Varlık Vergisi ile değerlendirme yapanları, bir kez daha düşünmeye yöneltmektedir.

Varlık Vergisi'nin uygulanışı sırasında yaşananların yerel basına yansımalarının incelenmesi, o dönemde halkın konuya nasıl yaklaştığının öğrenilmesi açısından önemli veriler sunmaktadır. Bugünün bakış açısıyla 1940'lı yılların Türkiye'sini değil, o günün insanların gözünden o günün Türkiye'sini anlama imkânı vermektedir.

¹⁰⁰ F. Ökte, *a.g.e.*, s.209-210.

Kaynaklar

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete, 12 Ocak 1942, 21 Eylül 1943.

TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-77, 5 Ağustos 1942, Oturum-1.

TBMM Zabıt Ceridesi, VI. Devre, XXVIII, İnıkat 3, C.1-2 (11 Kasım 1942).

Gazete ve Mecmualar

Anadolu, İlkteşrin 1942 - Şubat 1943 - Mart 1944.

İktisadi Yürüyüş, 16 İkinci kânun 1943.

Yeni Asır, İlkteşrin 1942 - Şubat 1943 - Mart 1944.

İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, yıl 17, S.1-12, 14 İkinci teşrin 1942.

Kitaplar ve Makaleler

AKAN, A., ‘‘Türkiye’de Gayri Müslimlere Karşı Ayrımcı Basın Söylemi: 1934 Trakya Olaylarının 1942 Varlık Vergisinin ve 6/7 Eylül Olaylarının Basında Yansımasının Eleştirel Söylem Analizi’’, Doktora Tezi, Ankara 2009.

AKAR, R., ‘‘Varlık Vergisi’’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987.

AKTAR, A., *Varlık Vergisi ve ‘Türkleştirme’ Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

ALPSOY, Ş., ‘‘Varlık Vergisi ve İçel’deki Etkileri’’, Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2001.

ARSLAN, G., ‘‘Varlık Vergisi Kanunu’nun Çıkarılması, Uygulaması ve Sonuçları’’, *Tarih Dergisi*, C.61, 2015, s.119-152.

AYDIN, M. K., ‘‘Milli Korunma Kanununun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları’’, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.29, S.1, 2019, s.289-311.

BAKKAL, U., “Varlık Vergisi Kanunu'nun Maliye Teorisindeki Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirmesi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, S. 43-44, 2003, s.95-111.

BAŞ, H., “*Varlık Vergisi'nin Türk Siyasal Yaşamına Yansımaları (1942-1957)*”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2006.

ÇAVDAR, T., *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*, İmge Kitabevi, Ankara 2003.

ÇILDIR, B., “*II. Dünya Savaşı Dönemi, İktisadi Tedbirlerden; Varlık Vergisi*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.

DİNÇTÜRK, İ. S., “*Varlık Vergisi Yıllarında Türkiye Basınında Irkçı ve Milliyetçi Söylemler*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.

ERGEÇ, D., “*Milli Burjuvazi Yaratılma Sürecinde Varlık Vergisinin Rolü*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

GÖKBUNAR, A.R., “Savaş'ın Getirdiği Korkunun, İhtikârın ve Propaganda Savaşlarının Yaşandığı Bir Ülkede Savaş Mâliyesi Uygulaması: Varlık Vergisi”, *30. Türkiye Maliye Sempozyumu*, Antalya 2015, s.321-356.

GÜÇLÜ, M., “Varlık Vergisi ve İzmir Uygulaması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.8, S.1, 1993, s.157-182.

GÜÇLÜ, M., *Varlık Vergisi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2020.

GÜÇLÜ, M., “*Varlık Vergisi Kanununun Çıkarılması, Uygulanması, Kaldırılması ve Sonuçları (11.11.1942 - 15.3.1944)*”, Yüksek Lisans Tez, İzmir 1990.

HAYTOĞLU, E., “Varlık Vergisi Denizli Uygulaması”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 11, Haziran 2005, s.159-185.

KAFAOĞLU, A. B., *Varlık Vergisi Gerçeği*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002.

KANDEMİR, F., “Varlık Vergisi ve Saraçoğlu”, *Yakın Tarihimiz*, C.1 S.26, 1962.

KARABULUT, K., “11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi'ne Bir Bakış” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, S.27, 2005, s.325-339.

KAYRA, C., *Savaş Türkiye Varlık Vergisi*, Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul 2018.

KIZILKAYA, A., “Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Varlık Vergisi”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, C. 5, S. 12, 2016, s.85–95.

KOÇAK, C., *Türkiye’de Milli Şef Dönemi II*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

KORKMAZ, E., *Krizin Bilançosu: Zengin Devlet Fakir Millet*, Enes Mat. Ltd. Şti., İstanbul 2004.

MEYVACI, H. I., “*Türk Vergicilik Tarihinde Olağanüstü Bir Vergi Uygulaması Örneği: Varlık Vergisi*”, Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2010.

NADİ, N., *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979.

ÖKTE, F., *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Kitabevi, İstanbul 1951.

PEHLİVAN, K., “*Genel Vergilendirme İlkeleri Açısından Türkiye’de Uygulanan Varlık Vergisi Üzerine Bir İnceleme*”, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2013.

SUBAY, Ö. Ö., “*Tek Parti Dönemi Gazeteciliğinde Faşizan Söylem: Varlık Vergisi Örneği*”, Doktora Tezi, Denizli 2020.

ŞEN, Y. F. ve GÜMÜŞ, S., “İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği: Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S. 2, Ekim 2015, s.93-113.

YALÇIN, O., “Varlık Vergisi Kanunu ve Uygulaması”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi* C.1, S.1, 2012, s.313-354.

YEDEK, Ş., “Hatay’da Varlık Vergisi Uygulamaları (1942-1943)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 36, S. 101, Ankara 2020, s.163-202.

YEŞİLYURT, Ş., Varlık Vergisi Hakkında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, C.12, S.27, 2016, s.293-310.

YORULDU, M., “Türk Mali Tarihinde Varlık Vergisi Uygulaması ve Sosyo-Ekonomik Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C. 16, S. 29, Eylül 2020, s.2299-2315.

<https://dergipark.org.tr/tr/search?q=%22varlık%20B1k+vergisi%22§ion=articles>, (et:20.10.2021).

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, (et:20.10.2021).